

دعوای استرداد

احوال

تالیف

مسعود انوشه پور - مهدی شریفی

وکلائی پایه یک دادگستری

انوشه‌پور، مسعود
دعوی استرداد اموال / تالیف مسعود انوشه‌پور، مهدی شریفی. —
تهران: خط سوم، ۱۳۸۲.
۲۴۷ ص.

ISBN 9648039232. (ج ۱)

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.
کتابنامه: ص. ۲۳۹ - ۲۴۷؛ همچنین به صورت زیرنویس.

۱. مصادره اموال. — قوانین و مقررات — ایران. الف. شریفی،
مهدی. ب. ایران. قوانین و احکام. ج. عنوان.

۳۴۵ / ۵۵۰۷۷۳ KMH ۴۰۰۶ / الف ۸۵۷

۳۲۷۸۸-۸۲م

کتابخانه ملی ایران

نشر خط سوم ————— تلفن: ۶۶۴۰۰۰۴۲

دعوی استرداد اموال

مسعود انوشه‌پور - مهدی شریفی

چاپ: آینده

نوبت چاپ: اول ۱۳۸۴

شمار: ۱۰۰۰ نسخه

شابک ۹۶۴-۸۰۳۹-۵۲-۶

پخش بوطیقا ۶۶۴۰۰۰۴۲-۶۶۴۹۶۷۱۵

نمایشگاه کتب حقوقی - قانون - علوم سیاسی: تخفیف ویژه (دفتر مرکزی)
دفتر مرکزی - تهران - میدان انقلاب - خیابان لبافی نژاد - پلاک ۲۱۳ - همکف

قیمت: ۳۰۰۰ تومان

نشانه‌های اختصاری

ا.ق.ت.د.ع.ا.....	آیین نامه قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب
ج.....	چاپ
ج.....	جلد
ر.ک.....	رجوع کنید
س.....	سال
ش.....	شماره
ص.....	صفحه
ق.ا.....	قانون اساسی
ق.ا.ا.م.....	قانون اجرای احکام مدنی
ق.ا.ح.....	قانون امور حسبی
ق.ا.د.د.ع.ا.ا.ک.....	قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور کیفری
ق.ا.د.د.ع.ا.ا.م.....	قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور مدنی
ق.ا.د.م.....	قانون آیین دادرسی مدنی
ق.ت.....	قانون تجارت
ق.ت.د.ع.ا.....	قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب
ق.ث.....	قانون ثبت
ق.م.....	قانون مدنی
ق.م.ا.....	قانون مجازات اسلامی
م.....	ماده

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۷	مقدمه
۱۹	بخش اول - تعاریف و کلیات
۲۰	فصل اول - دعوی
۲۱	مبحث اول - تعریف دعوی
۲۱	گفتار اول - معنای لغوی
۲۱	گفتار دوم - معنای اصطلاحی
۲۵	مبحث دوم - انواع دعوی
۲۶	گفتار اول - عینی و دینی
۲۶	گفتار دوم - منقول و غیر منقول
۲۷	گفتار سوم - تصرف و مالکیت
۲۸	گفتار چهارم - مالی و غیر مالی
۲۹	مبحث سوم - شرایط اقامه دعوی
۲۹	گفتار اول - وجود حق منجز
۳۰	گفتار دوم - وجود منفعت
۳۱	گفتار سوم - وجود سمت
۳۲	گفتار چهارم - وجود اهلیت
۳۳	گفتار پنجم - لحاظ صلاحیت
۳۳	الف - صلاحیت ذاتی
۳۶	ب - صلاحیت محلی
۳۶	۱- اقامتگاه خواننده

۳۷	۲- محل وقوع عقد یا اجرای تعهد
۳۸	۳- اقامتگاه قراردادی
۳۸	۴- آخرین اقامتگاه متوفی
۳۸	گفتار ششم - جزم در دعوی
۳۹	گفتار هفتم - توجه دعوی
۳۹	گفتار هشتم - تقدیم دادخواست
۴۲	فصل دوم - استرداد
۴۳	مبحث اول - تعریف استرداد
۴۳	گفتار اول - معنای لغوی
۴۳	گفتار دوم - معنای اصطلاحی
۴۶	مبحث دوم - تمایز استرداد از سایر مفاهیم
۴۶	گفتار اول - مطالبه
۴۹	گفتار دوم - رد
۵۰	گفتار سوم - خلع ید
۵۱	گفتار چهارم - تخلیه
۵۱	گفتار پنجم - رفع ید
۵۲	گفتار ششم - تسلیط ید
۵۳	گفتار هفتم - ادخال ید
۵۳	گفتار هشتم - وضع ید
۵۵	فصل سوم - مال
۵۹	مبحث اول - تعریف مال
۵۹	گفتار اول - معنای لغوی

- گفتار دوم - معنای اصطلاحی ۶۱
- الف - نافع بودن ۶۴
- ب - داشتن ارزش اقتصادی ۷۵
- ج - قابلیت نقل و انتقال ۷۶
- د - قابلیت تملک و اختصاص ۷۷
- مبحث دوم - مال، حق مالی، امور مالی ۷۸
- مبحث سوم - انواع مال ۸۰
- گفتار اول - مادی و معنوی ۸۱
- گفتار دوم - اعیان و منافع ۸۲
- الف - عین معین ۸۳
- ب - در حکم عین معین ۸۳
- ج - کلی ۸۳
- گفتار سوم - استهلاکی و غیر استهلاکی ۸۴
- گفتار چهارم - مثلی و قیمی ۸۵
- گفتار پنجم - غیر منقول و منقول ۸۶
- الف - غیر منقول ۸۶
- ۱ - غیر منقول ذاتی ۸۷
- ۲ - غیر منقول مصنوعی ۸۷
- ۳ - غیر منقول حکمی ۸۷
- ۴ - غیر منقول تبعی ۸۷
- ب - منقول ۸۷
- ۱ - منقول ذاتی ۸۸

۸۸	۲ - منقول تبعی
۸۸	ج - آثار تمایز غیر منقول از منقول
۸۸	۱ - وضع ید
۸۸	۲ - نقل و انتقال
۸۸	۳ - حقوق ارتفاقی
۸۸	۴ - حق شفعه
۸۸	۵ - صلاحیت محاکم
۸۸	۶ - تملک اتباع بیگانه
۸۹	۷ - قانون تجارت
۸۹	۸ - قانون مجازات
۸۹	۹ - قواعد ارث
۸۹	۱۰ - دعوای استرداد
۹۰	بخش دوم - شرایط و اسباب استرداد
۹۱	فصل اول - شرایط استرداد
۹۲	مبحث اول - شرایط عمومی
۹۲	گفتار اول - خواهان
۹۲	الف - تعریف خواهان
۹۳	ب - خواهان، عنوانی اعتباری
۹۴	ج - خواهان استرداد
۹۵	گفتار دوم - خوانده
۹۵	الف - تعریف خوانده
۹۵	ب - خوانده استرداد

- گفتار سوم - خواسته ۹۸
- الف - تعریف خواسته ۹۸
- ب - انواع خواسته ۹۹
- ۱- خواسته مالی ۹۹
- ۲- خواسته غیر مالی ۱۰۰
- ج - تقویم خواسته ۱۰
- ۱- آثار تقویم ۱۰۳
- ۱-۱- میزان هزینه دادرسی ۱۰۳
- ۱-۲- مقاطع رسیدگی ۱۰۴
- ۱-۳- تشخیص مالیات و سهم تعاون و تعیین حق الوکاله... ۱۰۵
- ۲- طرق تقویم ۱۰۵
- ۲-۱- کالا ۱۰۶
- ۲-۲- اسناد مالی ۱۰۹
- ۲-۳- پول ۱۱۱
- د - تغییر خواسته ۱۱۴
- ۱- لزوم ابلاغ به خوانده ۱۱۵
- ۲- پرداخت و دریافت ما به التفاوت هزینه دادرسی ۱۱۵
- ه - خواسته و اقدامات احتیاطی ۱۱۶
- ۱- دستور موقت ۱۱۷
- ۱-۱- نحوه تقاضا ۱۱۷
- ۱-۲- مرجع صالح ۱۱۷
- ۱-۳- ترتیب رسیدگی ۱۱۸

- ۱۱۸ ۴-۱- رفع اثر
- ۱۱۹ ۲- تامین خواسته
- ۱۲۰ ۱-۲- نحوه تقاضا
- ۱۲۰ ۲-۲- مرجع صالح
- ۱۲۰ ۳-۲- ترتیب رسیدگی
- ۱۲۱ مبحث دوم - شرایط اختصاصی
- ۱۲۱ گفتار اول - تسلیم
- ۱۲۲ الف - تعریف تسلیم
- ۱۲۳ ب - معنای تسلیم
- ۱۲۳ ۱- تسلیم ناشی از عقد ناقل مالکیت
- ۱۲۳ ۱-۱- تسلیم ناشی از عقد ناقل مالکیت عین
- ۱۲۴ ۱-۲- تسلیم ناشی از عقد ناقل مالکیت منفعت
- ۱۲۴ ۲- تسلیم ناشی از عقد غیر ناقل
- ۱۲۴ ۳- تسلیم ناشی از اذن
- ۱۲۴ ج - کیفیت تسلیم
- ۱۲۶ گفتار دوم - بقاء عین
- ۱۲۶ الف - تغییر
- ۱۲۷ ب - انتقال
- ۱۲۸ ج - تلف
- ۱۳۱ گفتار سوم - مالکیت خواهان
- ۱۳۱ الف - اثبات مالکیت
- ۱۳۳ ۱- نوع عقد

- ۲- متعلق عقد ۱۳۸
- ۲-۱- وسائل نقلیه موتوری ۱۳۹
- ۲-۲- کشتی ۱۴۰
- ۲-۳- ماشین آلات چاپ و دستگاه لیتوگرافی ۱۴۲
- ب - تابعیت و مالکیت ۱۴۳
- ج - انواع مالکیت ۱۴۵
- ۱- مالکیت مطلق ۱۴۵
- ۲- مالکیت مشاع ۱۴۶
- ۲-۱- انواع تصرفات ۱۴۶
- ۲-۱-۱- مادی ۱۴۶
- ۲-۱-۲- معنوی ۱۴۶
- ۲-۲- استرداد مال مشاع ۱۴۷
- گفتار چهارم - تصرف گیرنده ۱۴۹
- فصل دوم - اسباب استرداد ۱۵۱
- مبحث اول - اقاله ۱۵۲
- گفتار اول - ماهیت ۱۵۲
- گفتار دوم - آثار ۱۵۳
- مبحث دوم - فسخ ۱۵۳
- گفتار اول - مبنای حق فسخ ۱۵۴
- الف - حکومت اراده ۱۵۴
- ب - جبران ضرر و اجرای عدالت ۱۵۴
- گفتار دوم - آثار اجرای حق فسخ ۱۵۵

- الف - انحلال عقد و نفوذ تصرف پیش از آن ۱۵۵
- ب - بازگشت آثار گذشته ۱۵۵
- مبحث سوم - رجوع از اذن ۱۵۶
- گفتار اول - ماهیت اذن ۱۵۶
- گفتار دوم - خصوصیات اذن ۱۵۶
- الف - یکطرفه بودن ۱۵۶
- ب - قابل رجوع بودن ۱۵۷
- ۱- اذن موقت ۱۵۷
- ۲- اذن دائم ۱۵۸
- مبحث چهارم - اجرای تعهد ۱۵۹
- گفتار اول - ماهیت ۱۵۹
- گفتار دوم - اثر ۱۵۹
- مبحث پنجم - بطلان ۱۶۰
- گفتار اول - ماهیت ۱۶۰
- گفتار دوم - روابط طرفین ۱۶۱
- مبحث ششم - ایفاء ناروا ۱۶۱
- گفتار اول - ماهیت ۱۶۲
- گفتار دوم - اثر ۱۶۲
- مبحث هفتم - انفساخ ۱۶۲
- گفتار اول - تعریف ۱۶۳
- گفتار دوم - انواع ۱۶۳
- الف - انفساخ ناشی از ترازی ۱۶۳

- ب - انفساخ ناشی از قانون ۱۶۴
- ۱- تلف مبیع پیش از قبض ۱۶۴
- ۲- تلف عین مستاجر پیش از قبض ۱۶۴
- مبحث هشتم - ورشکستگی ۱۶۵
- گفتار اول - تعریف ۱۶۵
- گفتار دوم - تردید در استرداد ۱۶۵
- مبحث نهم - طلاق غیر مدخوله ۱۶۷
- گفتار اول - مهر ۱۶۷
- گفتار دوم - فرض استرداد ۱۶۷
- مبحث دهم - ماده ۲۶۵ قانون مدنی ۱۶۸
- گفتار اول - نظریه اماره مدیونیت ۱۶۸
- الف - دلایل طرفداران ۱۶۹
- ۱- محل استقرار ماده ۲۶۵ در قانون مدنی ۱۶۹
- ۲- اقتباسی بودن مبحث سقوط تعهدات ۱۶۹
- ۳- اصل عدم ۱۷۰
- ۴- بکارگیری اصطلاح مقروض ۱۷۰
- ۵- اماره تصرف ۱۷۱
- ۶- انحصار موارد استماع ادعای خلاف اماره مدیونیت ۱۷۲
- ۱-۶- اشتباه ۱۷۲
- ۱-۱-۶- اشتباه در وجود دین ۱۷۳
- ۲-۱-۶- اشتباه در شخص دائن ۱۷۳
- ۳-۱-۶- اشتباه در مدیونیت ۱۷۳

- ۶-۲- تراضی ۱۷۲
- ۶-۳- اکراه یا اجبار در تسلیم مال ۱۷۴
- ۷- تبرع مقابل واجب ۱۷۴
- ب- نظریه اماره مدیونیت در رویه قضایی ۱۷۵
- گفتار دوم- نظریه اماره عدم تبرع ۱۸۰
- الف- دلیل طرفداران ۱۸۰
- ۱- سکوت ماده در عنوان تسلیم ۱۸۰
- ۲- برابری احتمالات متصوره ۱۸۴
- ۳- معنای اصطلاح Suppose در حقوق فرانسه ۱۸۴
- ۴- اماره مدیونیت اماره‌ای خلاف ناپذیر ۱۸۵
- ب- نظریه اماره عدم تبرع در رویه قضایی ۱۸۶
- گفتار سوم - رد نظریات و ارائه نظریه پیشنهادی ۱۸۶
- الف- رد نظریه اماره مدیونیت ۱۸۷
- ۱- بی نیازی از اماره با وجود ماده ۳۵ قانون مدنی ۱۸۷
- ۱-۱- ادعای عنوان تصرف ۱۸۸
- ۱-۲- ادعای تصرف ابتدائی ۱۸۸
- ۲- تأثیر ماده ۳۷ قانون مدنی ۱۸۹
- ۲-۱- ادعای اقرار به تصرف ۱۹۱
- ۲-۲- ادعای احیای مجدد تصرف ۱۹۱
- ۳- تکلیف به اثبات ادعا ۱۹۳
- ۴- وجود مادتين ۳۰۱ و ۳۰۲ قانون مدنی ۱۹۴
- ۵- تمثيل نابجا ۱۹۴

- ب- رد نظریه عدم تبرع ۱۹۷
- ۱- وجود ماده ۳۵ قانون مدنی ۱۹۷
- ۲- وجود اصل برائت ۱۹۹
- ج- نظریه اماره معاوضی بودن اعمال ۲۰۰
- بخش سوم - سیر دادرسی ۲۰۵
- فصل اول - واکنش خواننده ۲۰۶
- مبحث اول - سکوت ۲۰۷
- مبحث دوم - دفاع ۲۱۰
- گفتار اول - دفاع شکلی ۲۱۰
- گفتار دوم - دفاع ماهوی ۲۱۲
- الف - اقرار ۲۱۲
- ب- انکار ۲۱۷
- ج- ادعا ۲۱۷
- ۱- داوری ۲۱۸
- ۱-۱- قرار اعمال صلاحیت ۲۱۹
- ۱-۲- قرار عدم استماع دعوی ۲۲۱
- ۱-۳- قرار عدم صلاحیت ۲۲۲
- ۱-۴- قرار ارجاع خواهان به داوری ۲۲۳
- ۲- حبس ۲۲۴
- ۳- تقاض ۲۲۵
- ۴- رد ۲۲۶
- ۵- تلف ۲۲۷

۲۲۹	۶- تعذر
۲۲۹	۷- انتقال
۲۳۱	فصل دوم - زوال و انتقال دعوی
۲۳۲	مبحث اول - زوال دعوی
۲۳۳	مبحث دوم - انتقال دعوی
۲۳۵	فصل سوم - تداخل دعاوی
۲۳۶	مبحث اول - جلب ثالث
۲۳۷	مبحث دوم - ورود ثالث
۲۳۷	مبحث سوم - اعتراض ثالث

فهرست منابع

۲۳۹	الف - کتب
۲۴۶	ب - تقریرات
۲۴۷	ج - مجلات و نشریات

مقدمه

از آن زمان که انسان زندگی اجتماعی را برگزید مقرر نمود که در صورت بروز اختلاف مرجعی که به همین منظور تعیین شده است به عنوان مجری رفع اختلاف و بر اساس مقررات حاکم بر همان اجتماع فصل خصومت نماید. اما اینکه این اختلاف چیست خود مبنای اختلاف شده به عبارت دیگر ترافع خود منتهی به ترافع شده است. اما قدر متیقن آن است که موضوع این ترافع می‌بایست حق باشد. حال اینکه متعلق آن چیست موضوعی است که خود منتهی به تقسیماتی شده که از جمله این تقسیمات تقسیم به عین و دین است. اینکه کدام یک از این دو می‌تواند موضوع بحث باشد امری است که به تعریف استرداد وابسته است. این نوشتار تعریفی را مورد نظر قرار می‌دهد که مبتنی بر تعریف لغوی این کلمه است. آنچه به ظاهر کلیت بی‌حصر دارد اما به واقع اینچنین نیست. در این برداشت استرداد بازگشت آنچه داده شده تعریف می‌گردد و از آنجا که اعتقاد به قابلیت بقاء در متعلق تسلیمی مورد نظر است لذا عینی که تلفش لازمه تصرف در آن به شیوه متعارف است و دین که پایگاهش ذمه است خارج می‌گردند. پس متعلق حق مورد بحث عین است که از قسمی دیگر خود تقسیم به منقول و غیر منقول شده است و از این دو تنها عینی ملاک و مبنای بحث است که متصف به وصف قابلیت نقل و انتقال مکانی باشد. پس عنوان دعوی استرداد زمانی حاکم می‌گردد که موضوع اختلاف اوصاف برشمرده را دارا باشد. این اوصاف از مفهوم بازستاندن قابل برداشت است مفهومی که خود بیانگر این واقعیت است که مطلق تسلط بر عین منقول متعلق بر دیگری نیز نمی‌تواند منتهی به حکومت این عنوان گردد چرا که بر تسلط بی‌اذن عنوان رد حاکم است. از این انتخاب می‌توان به نکته‌ای دیگر نیز دست یافت و آن ضرورت بقاء موضوع دعوا تا پایان دادرسی است. پس اگر تلف یا در حکم آن روی دهد عنوان دعوا منقلب خواهد شد و اثر آن بر روند دادرسی منوط به زمان این رویداد است که در صورت اثبات آن در جلسه اول دادرسی و یا در پایان مرحله بدوی و آن هم به شرط قابل تجدید نظر بودن دادنامه این امکان را به خواهان می‌دهد که از این انقلاب در همان دادرسی بهره‌مند شود اما در غیر اینصورت و نظر به حکومت

اصل کلی عدم امکان خروج دادرس از موضوع مورد درخواست بهره‌ای از آن نخواهد برد و ناگزیر به پیمایش راهی دیگر و تحت عنوان مربوطه است. این روند همواره با حضور خواهان و خوانده اصلی نیست و گاه دخالت ثالث را ایجاب می‌نماید دخالتی که گاه به اجبار و گاه به اختیار است. در صورت اول که حضور اجباری ثالث مطرح است فروض احراز اصالت که می‌تواند در نمایندگی یا قائم مقامی تبلور یابد مطرح می‌شود و مبنای جلب به منظور اثبات یا رفع ایراد فقد سمت به دلیل نمایندگی در تصرف یا تسلیم است. در این فروض و باتوجه به مبنای برشمرده عنوان دعوا همچنان استرداد است اما در سایر فروض که مبنای جلب وضعیت عین متنازع فیه است (همچون طرح ادعای انتقال به غیر توسط خوانده و...) دیگر عنوان استرداد موضوعیت ندارد. در صورت دوم که حضور اختیاری ثالث مطرح است مبنای ورود وی هرچه باشد برعنوان برگزیده خواهان اصلی بی‌تاثیر است.

لازمه آنچه تاکنون گفته شد رفع اثر از مبنای تسلیم است که تحت عنوان اسباب استرداد مورد توجه قرار گرفته است. اما پیش از ورود در این بحث باید تردید در مبانی تسلیم را برطرف نمود. مبنای تردید را می‌توان در اثر حاصل از ماهیتی که منتهی به تسلیم گشته است جستجو نمود. به عنوان مثال در عقد ناقل مالکیت عین و منفعت تسلیم عین استرداد آن را دربر ندارد چرا که به موجب عقد تسلیم کننده دیگر مالکیتی در آن ندارد برخلاف عقد ناقل مالکیت منافع که مالکیت برعین همچنان باقی است و تسلیم تنها به منظور استفاده از عین در مدت معلوم صورت می‌گیرد. حال چنانچه این دو ماهیت اولی به فسخ و دومی به انقضای مدت مرتفع گردند آیا استعمال استرداد در هر دو مورد امکانپذیر است؟ پاسخ به این سؤال به نوع ماهیت و شیوه زوال آن بستگی دارد که در هر یک از اسباب مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

در این مقام و همچون نوشتار دیگر نویسندگان را انتظار ارشاد است.

تهران - خیابان ولیعصر (عج) - بالاتر از خیابانهای امام خمینی و جامی -
روبروی موسسه آموزش عالی سوره - پلاک ۵۷ - طبقه سوم - گروه حقوقی
دادمهر.